

SPECIFICS IN INTARACTION BETWEEN REPRESENTATIVES OF DIFFERENT CULTURES WITHIN THE EDUCATIONAL AREA

Ergidzhan Alinder-Ismailova

ABSTRACT: The paper discusses the problems of cultural identity within the educational area where the individual develops his/her personality by interacting with others. The process itself involves exchange of meanings, development of a unified strategy for interaction, perception and understanding of the other/the stranger that is so far away. The social sense of the intercultural educational area reveals in its ability to relay forms of cultural and social experience. The sense of "equality" makes the pressure of suppression and restriction of significant personality identifications lesser. The intercultural educational area presupposes both understanding of the complex and multi-dimensional personality/background identity that marks the social development of the individual and tolerance to diversity available in various (co-)identifications. This is a very complex and multi-layered process where relations between people are enhanced by the inner necessity for collaboration and empathy.

The paper discusses the problems of the intercultural educational area as socially justified. The individual develops his/her personality by interacting with other people. This is a very complex and multi-layered process where relations between people are enhanced by the inner necessity for collaboration and empathy. The process itself involves exchange of meanings, development of a unified strategy for interaction, perception and understanding of the other/the stranger that is so far away. The social sense of the intercultural educational area reveals in its ability to relay forms of cultural and social experience. The sense of "equality" makes the pressure of suppression and restriction of significant personality identifications lesser. The intercultural educational area presupposes both understanding of the complex and multi-dimensional personality/background identity that marks the social development of the individual and tolerance to diversity available in various (co-)identifications.

KEY WORDS: cultural identity, intercultural interaction, intercultural communication, education area.

Човек живее в социална, културна, образователна и материална среда, която има наиндивидуални правила и изисквания, налагани на отделния индивид. Културата е „интерактивно свързана съвкупност от общи характеристики, които влияят върху взаимодействията на групите в образователната среда” (Хофщеде, 2001: 110). Същността ѝ се състои в това, че традиционните идеи и свързаните с тях ценности влияят върху поведението и начините на взаимодействие на представителите на различните култури в образователната среда. Културата е единство на материалното и менталното в образователната среда. Тя е съвкупност от колективни базови правила, адаптирали се успешно не само във вътрешната (образователна) среда, но и във външната и разработени достатъчно добре, за да бъдат считани за ценни (Иванов, 2010: 15).

С течение на времето образователната среда започва да придобива определена специфика, където взаимодействащите развиват определено поведение с положителен ефект за общото състояние (Иванов, 2010: 19). Това поведение започва да се повтаря и постепенно се развива като очаквания и норми, а най-силните норми на поведение и взаимодействие постепенно се превръщат в традиции или правила.

Поради това, за да поддържа положителен баланс на емоциите, личността трябва да интегрира тенденциите на глобалния Аз-образ с даденостите и условията на нейното съществуване (Величков, 2012: 15). По отношение на процесите в материалната и социалната среда личността развива определен набор от компетентности, които ѝ помагат да променя наличните дадености и да насочва хода на събитията съобразно собствените изисквания. Тези

компетентности стават част от образа за себе си и придобиват самостоятелна важност и значимост.

Човек не може да се изключи от социума. Грижите, получени в ранното детство, езикът, придобитите компетентности, не могат да бъдат интегрирани и поддържани, ако човек не е част от едно или друго социално обединение. В него и чрез него той може да бъде защитен и подкрепен. Това изисква принадлежност към определена група, общност, а в по-широк план – и към определена култура. В рамките на тази принадлежност се осмисля и личният опит и биографичен път. Освен това, вътре в общността става възможно да се потвърди и наложи собствената уникалност и значимост в многообразието на социалния свят. Потвърждаването на собствената значимост и уникалност в обективните условия на социалното битие предполага признаването им от страна на другите. Формите на изразяване на това признание влизат в съдържанието на личната ценност и най-добре се разгръщат в образователната среда.

Като социално същество човек е принуден да се съобразява с даденостите и изискванията на социалната среда. Те обуславят формирането на структурата на нормативните стандарти. В съдържанието на тази структура най-ясно се открояват моралните правила, които личността следва. В последните години международната общност се ангажира с идеята за едно по-тясно сътрудничество между отделните страни в различни области, включително в образованието. Динамиката на развитие в глобален план идентифицира проблема за формиране на различни човешки компетентности в етапа на обучение, тъй като въздействието на глобализацията върху съвременното общество променя радикално установените идеали, мненията и становищата относно валидността на теориите за мирното съжителство и межкултурното взаимодействие. Специално внимание вече се отделя на развитието на основни компетенции в обучаемите, които ще допринесат за развитието на творческата инициативност, независимост, отговорност, вземане на решения, толерантност към езиковите различия, култури и религии, чужд език, комуникативни умения и използване на информационните технологии особено в контекста на съвременната социално-културна действителност. Освен това самите обучаеми, поради необходимостта да общуват с различни националности следва да формират основни межкултурни компетентности.

Образователната среда (в частност университетската образователна среда) е специфична организационна структура, която съчетава труд, учене и взаимодействие. Организационната политика спрямо студентите, традициите, ценностите и нормите на взаимодействие, организацията на учебния процес, материалната база, взаимоотношенията между студентите, отношенията преподаватели – студенти и служители – студенти е индивидуална и се различава между отделните университети в национален и световен план. Те създават предпоставки и условия за вариации в степента на удовлетвореност от следването и от живота и влияят съществено върху усвояване на модели за поведение, които впоследствие се пренасят във взаимодействието между представители на различни култури в тази среда.

Университетската среда включва както материалната база и условията на обучение, така и социалната среда. Там, където има подходяща материална база, се създават предпоставки за добри практики по отношение на приемането на различия. Социалната среда и преди всичко взаимоотношенията с колегите са фактор, който може да въздейства върху установяването на успешна и ефективна комуникация с представителите на различни етнически, религиозни и езикови групи. В рамките на образователната среда действат феномените на социалното влияние и подражание, както и желанието на студентите да бъдат приети и одобрени от колегите.

В този смисъл съществуващите норми и модели на поведение в дадена страна и възгледите определят аспектите на ефективното межкултурно взаимодействие. Организационните фактори, в случая университетската среда, пречупват влиянието на социалните фактори и оказват влияние върху механизмите на социално сравнение – вътре в рамките на университета, между университетите в дадена страна и между университетското образование в отделните страни. Това социално сравнение се отнася и до другите социални групи в дадена страна и в съчетание с цялостната ситуация в нея – икономическа и политическа, дава оценката за качеството на живот и формира равнището на удовлетвореност или неудовлетвореност от възможностите за осъществяване на межкултурно взаимодействие.

От съществено значение са съществуващите традиции, норми и ценности в даден университет, т.е. организационната култура, която определя очакванията и изискванията спрямо студентите и задава правилата и начините на поведение. Когато ценностите и нормите са ориентирани към толерантност и междуличностно развитие, се формират очаквания, които могат да повлияят върху ефективността от взаимодействието и се предполага, че тава ще се пренесе и в междуличностното взаимодействие в света, извън образователната среда.

В това отношение организационната политика на университетите е мощна предпоставка за повишаване на удовлетвореността от различните области на живота и за въвеждане на норми и ценности, които ограничават нездравословните практики като агресия, липса на толерантност и неразбиране на различия. Някои може да кажат, че разглеждането на проблема за особеностите при взаимодействието между представителите на различни култури в образователната среда днес вече не е актуален, че неговото разглеждане във време на глобализация, мобилност, информационна и комуникационна свобода, на международни обединения, гражданско общество и прочие е нещо безпредметно, когато всички сме или поне се опитваме да бъдем представители на глобалното човечество като общност и граждани на света.

Проблемът обаче е не само актуален, но и доста деликатен. От една страна, именно във време на глобализация, взаимно опознаване и взаимодействие на различните в културно отношение общности етносът и етническата идентичност стават проблематични. В постмодерното общество връзките между хората са по-повърхностни, краткотрайни, ситуативни. Етническите общности, особено в големия град, са по-скоро въображаеми, съществуващи единствено в съзнанието и самосъзнанието. Това, разбира се, не означава, че тя непременно отслабва или изчезва, а по-скоро, че в повечето ситуации от всекидневието ни тя не изпълнява особени функции и няма много неща, които да провокират нейното появяване на преден план в съзнанието – етническата идентичност е в нещо като режим на готовност и не се проявява, докато няма нужда от нея.

От друга страна, в немалка част от света и в Европа ставаме свидетели на постепенното, но необратимо издишане на балона, наречен мултикултурализъм. Днес, благодарение на информационните технологии и възможностите за териториална мобилност не само в страната, но и в Европа се наблюдава значително развитие в процеса на разграничаване достойнствата и значимите ценности в собствената култура от поведението, които са просто реакция спрямо чуждия негативизъм и не допринасят с нищо добро за Общността. Въпреки това обаче все още промените в светогледа, нагласите и моделите на поведение се случват бавно. Пиковите и спадовете през годините на развитие на межкултурните отношения предизвикват осезателни и видими промени, които обаче е необходимо да бъдат подкрепени и от страна на отделните общества, защото социалните и социалнопсихични явления в едно мултикултурно, постмодерно общество не се случват изолирано, а са винаги взаимни.

Необходимо е да се отбележи, че през последните години висшите учебни заведения от цял свят поставят като основна своя образователна цел интернационализацията в сферата на висшето образование и нуждата от разработването програми за придобиване на межкултурни и глобални компетенции от страна на студентите чрез възможности за периоди на обучение в чужбина или чрез осъществяване на межкултурен и социокултурен диалог с чуждестранни студенти в рамките даден университет домакин (Шартнер, 2015: 74).

Авторът подчертава значението на взаимодействието между чуждестранните студенти и „студентите домакини“, което взаимодействие благоприятства не само положителната академична среда, но и укрепва дипломатически отношения и международни приятелства. Освен това, интегрира чуждестранните студенти в едно общество, където се очаква да бъдат бъдеща квалифицирана работна ръка, като в същото време ще продължават да бъдат възприемани като имигранти (Шартнер, 2015: 76).

Въпреки това все по-голям брой литературни източници от последните десетилетия доказват, че е трудно да се развият какъвто и да е вид консолидирани взаимоотношения между студентите (Де Вита, 2002: 36), защото разделението (културно и социално) е все по-голямо и това пречи на „спонтанното взаимодействие“ между тях (Гарайс, 2012: 56). Откроява се тенденция на противопоставяне на межкултурното взаимодействие в рамките на образователната среда (Харисън, 2015: 26). Тези констатации подчертават важността от

разработването на съгласувани институционални политики и стратегии, които да насърчат межкултурните взаимодействия (Кудо, 2016: 114). В допълнение, образователният сектор признава, от друга страна, че е необходимо извършване на проучвания, които да изследват студентите – техните нагласи, цели и мотивация и то в контекста на динамичните взаимодействия със заобикалящата ги среда. Такова проучване е необходимо, още повече, че анализите в годините назад са се фокусирали или само върху личността и нейната реакция спрямо межкултурния обмен (психологически анализ), или са се отчитали образователните измерения на межкултурното взаимодействие (Волет и Джоунс, 2012: 115), а това всъщност не разкрива всички страни на процеса. Малко внимание е отделяно на това как личността взаимодейства със средата и как тези две измерения влияят помежду си в контекста на развитието на межкултурните отношения в образователната среда със специален акцент върху динамиката в отношенията между представителите на различните култури и самата образователна среда, в която се случва това взаимодействие (Кудо, 2016: 118).

Взаимодействието в мултикултурната образователна среда се характеризира с координирани усилия на образователните институции да включат студенти, индивидуално или групово, в процеса на взимане на информирано решение да признаят културното различие, с което се сблъскват и по този начин да улеснят комуникацията с Другия и да дадат гласък за промяна в личностните си нагласи и тези на обществото (Спитери, 2016: 46).

Педагогическата работата в мултикултурна и в мултиетническа среда се оказва сериозно изпитание през последните години. От едната страна, бързо развиващите се глобализационни процеси и все повече нарастващата необходимост от интеркултурно образование и възпитание, а от другата – непознаването, неразбирането и агресията между отделните етнически групи, което се пренася като модел на поведение в образователната среда. Отдавна е отминало времето, когато основната и дори единствената функция на взаимодействието в образователната среда бе даването на знания. Съвременното образователно пространство е място, където се учим на приемане на „другия“, на културните различия, на разбирането и уважаването им. Педагогическата комуникация се разглежда като специфична форма на взаимодействие между участниците в межкултурната комуникация в контекста на университетската образователна среда.

Образователната среда и обучението са система, която е вплетена в процесите, протичащи и случващи се в обществото. Промяната се случва и в обществото, и в образователната среда, но процесите на промяна в обществото са по-динамични. Това е разбираемо, защото самата специфика на образователната система е такава, че в определена степен то е и се нуждае от „консервативност“, в смисъл на сравнителна устойчивост, поне дотолкова, доколкото да се проверят едни или други нововъведения. Новите условия налагат промяна в образователната система и кризата в нея е предизвикана от съжителство на стари и нови модели, а успехът би бил възможен чрез обучение, приспособено към изискванията на реалността.

Интеркултурното взаимодействие в педагогическата работа все повече започва да става норма за съвременното образователно пространство. Съвместният живот и дейности на студенти и преподаватели от различни култури в една мултикултурна среда изисква от преподавателя ясна позиция към проблемите на мултикултурността и възможностите за интеркултурно образование. В педагогическата работа е нужно да се създадат положителни и благоприятни отношения с всички обучаеми, да се стимулира тяхното личностно развитие и потенциала им. Необходимо е да се създадат условия за положителен социален климат и за адекватна комуникация. Чувствителността към културните различия се изразява чрез гъвкавостта на прилаганите методи на обучение и възпитание.

References:

1. Velichkov, A. An Exploratory Approach to Personality Psychology. - In: Applied Psychology and Social Practice, University Publishing House "Chernorizets Hrabar", Varna, 2012, pp. 11.-25.
2. Ivanov, Iv. *School culture management..* University Publishing House "Episkop Konstantin Preslavsky", Shumen, 2010.
3. Hovstede, H. Cultures and organizations. Mind Software, 2001
4. Hovstede, H. and others Cultural Studies: Exercises, Stories and Synthetic Cultures. Classic and style, 2003.
5. Musolff, Hans-Ulrich. *Multiculturalism as a Pedagogical Problem.* //European Education, vol. 33, no. 3, Fall 2001.
6. Ramsey, Mary Lou, *Monocultural Versus Multicultural Teaching: How to Practice What We Preach.* *Journal of Humanistic Counselling, Education & Development*, 19310293, Mar2000, Vol. 38, Issue 3.
7. Sparks III, William G.; Butt, Karen L. *Student Teaching Action Plans: A Context for Expanded Inquiry in Multicultural Education.* // Physical Educator, Fall2000, Vol. 57.
8. Liao, Xiaofan. *Effective Communication in Multicultural Classrooms.*//Department of Communication Studies, University of Northern Iowa, 2001. Issue 3.
9. Alder, Nora. *Teaching Diverse Students.* //*Multicultural Perspectives*, 2000, Vol. 2 Issue 2.
10. Banks, James A. And all. Diversity Within Unity: Essential Principles For Teaching and Learning In a Multicultural Society. //Phi Delta Kappan, Nov2001, Vol. 83 Issue 3.
11. David, Haley Lyn; Capraro, Robert M. *Strategies for teaching in heterogeneous environments while building a classroom community.* // Education, Fall2001, Vol. 122 Issue 1.
12. De Vita, Glauco. *Learning Styles, Culture and Inclusive Instruction in the Multicultural Classroom: A Business and Management Perspective.* // Innovations in Education and Teaching International, 2001.
13. De Vita, G. Does assessed multicultural group work really pull UK students' average down? *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 2012.
14. Kudo, K. Social representation of intercultural exchange in an international university. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 2016.
15. Schartner, A. 'You cannot talk with all of the strangers in a pub': A longitudinal case study of international postgraduate students' social ties at a British university. *Higher Education*, 2015.
16. Volet, S., & Jones, C. Cultural transitions in higher education: Individual adaptation, transformation and engagement. *Advances in Motivation and Achievement*, 2012.
17. Gareis, E. Intercultural friendship: Effects of home and host region. *Journal of International and Intercultural Communication*.2012.

докторант Ергиджан Алндер-Исмаилова
alinder@shu.bg
ШУ „Епископ Константин Преславски“